

ROMAN ADLARI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Selçuk Çıkla*

Özet: Bu çalışma "Romanlara kimler ad verir?", "Roman adlarının içerikle ilişkisi nedir?", "Okurların roman adları karşısındaki tavırları nasıldır?" sorularına cevap aramakta, ayrıca roman adları ile yazarları arasındaki ilişkiler, roman adlarının tasnifi üzerine birtakım düşünce ve tespitleri ihtiva etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ad, roman, roman yazarı, roman adlarının tasnifi.

OPINIONS ON NOVEL'S TITLES

Abstract: *The aim of this study is to find answers to these questions: "Who gives a novel's title?", "What's the relation between a novel's title and its content?", "What are the attitudes of readers towards novel's titles?" This study also includes some opinions and established facts on the classification of novel's titles and the relations between novelist and the novel's title.*

Keywords: *Title, novel, novelist, the classification of novel's titles.*

ADLAR

Adlar, eylemlerle birlikte bütün dillerde kelime türlerinin temelini teşkil eder. Dünyada her şey mutlaka bir ad ile bir eylemin yö-rüngesi etrafında döner. Her eylem bir eyleyene ihtiyaç duyar, her eyleyen daima eylemle yaşar. Bu evren eyleyenlerle eylene-lerin hayat verdiği bir evrendir.

Yaratıldığından bu yana evrendeki her varlık muhakkak ki bir adla anılmıştır. *Kur'an-ı Kerim'* de Bakara suresinin 30-33. ayetlerin- de Âdem Peygamber'in, dolayısıyla bütün insanların yaratılışı ile ilgili olarak anlatılan kıssada, Hz. Âdem'in bir insan olarak melek-lere ve diğer varlıklara karşı üstün oluşunun tek delili, onun, me-leklerin bilmediği varlıkların adlarını bilmesi olarak gösterilmiştir.

* Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Yani hem Yaratıcı'nın katında hem de insanoğlunun hayatında adlar çok büyük bir yere sahiptir. Zira Yaratıcı'nın insanoğluna öğrettiği ilk bilgiler adların bilgisidir, insanoğlunun ilk öğrendiği bilgi de yine adların bilgisidir.

Yeryüzünde insanların çoğalması gibi her türlü adın/bilginin de çoğaldığı, çeşitlendiği görülür. Öyleki, bugün dünyada yaklaşık 4000 dil konuşulmaktadır.¹ Bu demektir ki farklı ırk ve kültürlerin insanları, aynı varlığa farklı seslerden oluşan binlerce ad vermişlerdir. Ancak bazı varlıklar -onlara ne kadar farklı adlar verilirse verilsin- kendi türünün özelliklerinin dışına çıkamazken, bazı varlıkların her bir üyesi de -türünün temel ve ortak özelliklerine rağmen- daima özel adlarla anılmıştır.

Dünyada hemen hemen bütün özel (has) adlar, o varlıklara insanlar tarafından verilmiştir. İnsan, dağ, şehir, yıldız ve otomobil adları gibi akla hangi varlığa ait özel bir ad gelirse gelsin, bu adların hepsi insanla çok yakından ilişkilidir ve bunlar insanların, onların kendi türlerindeki diğer bireylerden/varlıklardan ayırma isteğinin bir sonucu olarak verilmiştir. Varlıkların sınıflandırılmasının bugünkü kadar teferruatlı yapılmadığı, yani her çeşit canlı veya cansız varlığın daha az tanındığı devirlerde, özel ada sahip olan canlı veya cansız varlıkların diğer türlere nazaran özel bir ada sahip olabilmeleri ancak insanla yakın bir ilişki kurmuş olmalarına bağlıydı. Yani iddia edilebilir ki ilk özel adlar "insan" tarafından, çevresinde tanıdığı, tanımaya/incelemeğe/geliştirmeye ihtiyaç hissettiği, sahip olduğu veya birlikte yaşadığı varlıklara verilmiştir.

Dilde özel adlar, "tek olan, diğer varlıklar içinde tam bir benzeri olmayan varlıkların hususi adlarıdır. Has isimler tek olan, tam bir benzeri bulunmayan varlıklara muhiti tarafından hususi olarak, sun'î olarak verilen takma isimlerdir. Varlığa tamamıyla keyfî ve hususî bir yakıştırma ile takılmış olduğu için has isimle belirttiği varlık arasında ancak bilenler için bir bağlantı vardır."² İşte insan adlarının yanı sıra, insanların, tanıdıkları hayvan, bitki, apartman, kurum, kitap vb. varlıklara keyfî olarak verdikleri adlar sadece onları bilenler açısından bir anlam ifade eder.

Çeşitli varlıklara verilen özel adlar, çoğunlukla insanların, belli bir türe veya aynı tür içinde yer alan; ancak türünün bireyleri/örnekleri arasında kendine özgü nitelikleri ile diğerlerinden ayrılan bireylerin/örneklerin her birine verilen adlardır. İşte insanlar, kendilerinden kopan, kendilerinin ürettikleri varlıklar olan, söz gelişi, çocuklarına ve kitaplarına da bu esaslar doğrultu-

sunda adlar vermişlerdir. Ancak çoğu ad ile karşıladığı varlık arasında herhangi bir bağ veya benzerlik kurmak mümkün olmamaktadır.³ Bu durum cins adlarda daha belirgin olarak kendini hissettirir.⁴ Ne masa, ağaç, dağ, saç; ne de Mehmet, Oğuz, Erdal gibi cins veya özel adlar ile karşıladıkları varlıklar arasında doğrudan bir bağ vardır. Bu olgu kitaplar için biraz farklılık arz eder. Bazı kitapların adlarını duyar duymaz veya okur okumaz kitabın içeriği hakkında hemen genel bir ilinti kurulabilir. Bu adlara bakarak ilgi alanımızı da dikkate almak koşuluyla tercihimizi yapabiliriz. Yalnız bazı kitap adları da vardır ki, insan onların adlarını okuyunca, ilk anda kitabın adı ile içerik arasında dolaysız bir ilgi kuramaz, ta ki eseri okuyup bitirinceye kadar. İşte romanlar çoğunlukla bu tür kitaplardandır.

KİTAP ADLARI⁵ - ROMAN ADLARI

Edebiyat dışındaki birçok bilim dalında yazılan kitaplara, yazarları tarafından içeriği kuşatacak bir ad verilir çoğunlukla; ancak edebî eserlerde durum biraz farklıdır. Herhangi bir roman, hikâye veya şiir kitabı adının içerikle ilgisi eserin bütününe yayılmış olsa bile, bu ilgiyi yakalamak için, söz gelişi roman içinde romanın adının geçtiği yerler ile eserin bütününe yayılmış olan olay örgüsü, konuşmalar ve tema arasında bağlar kurmak gerekecektir.

Necip Âsım'ın ifadesiyle "Kitap adlarının çoğu o kitabın neden söz ettiklerini göstermedikleri için, bir bakışta konularını kavrayamamak sakıncası vardır."⁶ Nitekim edebiyatın en önde gelen türleri arasında yer alan roman türüne ait bir eserin adı (bu adı oluşturan kelimelerin gerçek veya mecazi anlamı), bize ilk önce içerik ile ilgili sadece imada bulunur. Çünkü okumaya başlamadan önce romanın içeriği, romanda anlatılanlar veya anlatılmak istenenler hakkında bizde, kanaat hasıl edecek ilk ve hatta tek bir unsurdur roman adı. Romanın adı ile muhtevası arasında yakın bir ilişki kurabilmek için artık bütün eseri baştan sona okumaya ihtiyaç vardır.

Peki, elimize aldığımız bir romanın adı ile içeriği arasında ilişki kurmak, kurmaya çalışmak zorunda mıyız? Veya bu ilişkiyi ne zaman kurma ihtiyacı hissederiz? Aslında çoğu okur bir romanı eline alıp okumaya başladıktan sonra, sayfalar arasında ilerledikçe kendini olaylar, konuşmalar, tasvirler, kişiler arası ilişkiler ve çatışmalar içinde bulur; romanın adını aklına, en azından sık sık getirmez. Ne zaman ki anlatılanlar romanın adı ile birebir ilgili olmaya başlar,

o zaman zihinde roman adının metin içindeki açılımlarının daha yakından kavranması mümkün olmaktadır.

Yazarlar, romanlarına okurun ilgisini çekecek ve romanın içeriği ile birebir ilişkili bir ad verirler. Okurlar için ise bu adlar hemen hemen ilk anda çok az şey ifade eder, okura çok az şeyi sezdirir. Okur, romanın adının ne anlama geldiğini ve bu adın roman içinde ne gibi bir fonksiyon üstlendiğini ancak eserin bütününe okuduktan sonra anlayabilir çoğunlukla. Jale Parla'nın *Don Quijote*'un tam adı için yaptığı yorum bu bağlamda ele alınabilecek bir örnektir:

"Cervantes, *Don Quijote*'ye yazdığı önsözde, okura şu hitapla başlar: 'Ay-lak okur: Bu kitabın, zihnin, düşünülebilecek en güzel, en zarif, en akıllıca ürünü olmasını isterdim; buna yeminsiz inanabilirsin.' Kim istemez ki yazdığı kitabın hayal edilebilecek en güzel kitap olmasını? Ne türden olursa olsun, o türün en güzelini yazabilmeyi? Yalnız daha kitabın ilk cümlesinde ifade edilmiş bu dilek öyle görüldüğü kadar masum değildir. Bir anlaşma, uzlaşma, kontrat önerisi, bir okuma davetidir. Ama henüz ne tür bir kitap sunulduğuna ilişkin ipucu yoktur. O zaman, 1605 yılında, bu kitabı eline alan okur için tek ipucu, kitabın kapağı olmalı: *La Mancha'lı Yaraticı Asilzade Don Quijote*. Bu başlık, o yılda, okuruna ne ifade eder?

Kitabın bir siyasi risale, felsefi öneri ya da bir Rönesans anatomisi (çeşitli konuları kapsayan bir düz yazı türü) olmadığını gösterir belki ama bunun ötesinde de pek bir şey göstermez. Kimdir bu Don Kişot? Serüvenci bir asilzade mi? Eğer öyleyse neden "yaratıcı"? Yoksa malından mülkünden, unvanından olmuş, sevdiği kadından ayrı düşmüş, yaşamın yalanlarından bıkmış, dünyadan elini eteğini çekerek pastoral cennete sığınmış bir münzevi, hüznünden kendini şiire vermiş bir soylu mu? Yaşamını Hristiyanlığın yayılmasına adanmış bir rahip ya da Haçlı ordularının yılmaz bir neferi mi? *La Mancha'lı Yaraticı Asilzade Don Quijote* başlığı bu soruların hiçbirini yanıtlamaz. Cervantes de sanki belirsizliği artırmak için, önsözünün sonuna dek, okurun elinde tuttuğu kitabın ne tür bir kitap olduğunu söylemez."⁷

Bazı roman adları, okuma sürecinde sık sık hatırlanır ve çeşitli çağrışımlar uyandırırken, bazı roman adlarının anlamı da sadece roman adının eserde geçtiği birkaç yerde veya o adla ilgili olaylar esnasında sezilir, anlaşılır. Söz gelişi *Felâton Bey ile Râkım Efendi*'de, roman boyunca romana adlarını veren iki kişinin (Felâton Bey ve Râkım Efendi) etrafında gelişen olaylar ile sürekli bu iki kişinin hayat anlayışı, dünya görüşü ve kişilik özellikleri üzerinde durulur. Böylece okur, roman boyunca ya Felâton Bey'le ya da Râkım Efendi'yle ilgilenir, onlar hakkında zihnini yorar. *Eylül*'de ise durum bundan çok farklıdır. Roman boyunca Suat ve Necip'in temiz aşklarını birbirlerine açmadan öldükleri ayın (eylül), tabiatın ölmeye

başladığı ay ile aynı zamana denk getirilmesiyle (*Eylül* adı romanın çok ileri bir sayfasında geçer.) okurun psikolojik olarak etkilenmesi amaçlanmış ve bunda da başarılı olunmuştur. Aslında çoğu araştırmacının dikkatinden kaçan küçük bir nokta da burada yatmaktadır. Yazarın bu romandaki başarısı ve ünü, romanda yer alan psikolojik tahlillerden ziyade bu psikolojik tahlillerin roman sonundaki trajik ölüm olayıyla birlikte okur üzerinde trajik bir hislenme tesirini sağlayabilmiş olmasından kaynaklanmıştır. Böylece bu romanda “Eylül” adının bütün olay örgüsü, tasvir ve tahlillerin yoğunlaştığı tek bir nokta hâlinde karşımıza çıktığı görülür.

Gerçekten de yazarın en ünlü romanı olan *Eylül*'de, Suat ve Necip arasında cereyan eden temiz aşkın devam ettiği sıcak, aşk ve heyecan dolu günlerden sonra gelen eylül ayı, aşklarını uzun bir süre birbirlerine belli etmeden yaşayan bu iki âşık için büyük bir hüznün ve karamsarlık ayı olmuştur. Hatta romanın sonunda yangın hadisesinin çıkışı ve Necip'in yangının içine dalmasında da eylül ayının verdiği derin hüznün duygusu ağır basmıştır, denilebilir:

“Necip etrafına bakarak: - Havanın rengi iyice soluyor, dedi.

Ve bastonuyla karşıdan ağır ağır yükselen bulut sürülerini gösterdi.

Süreyya: - Ey ne olacak? dedi, geçenki havaları düşünsene... Neydi o yağmur, o rüzgâr?

- Ama dün, evvelki gün ne kadar parlaktı, bir yaz günü gibi.

- Ey sonbahar bu... Artık bu kadar letâfet ve harâret verdikten sonra Eylül'den daha ne beklenir. *Eylül* ma'lum a, *hüznün ve matem ayıdır*.

O zaman Suat'a da hayatının şu devresi kendi ömrünün, kendi kadınlık hayatının Eylül'ü gibi geldi. *Eylül*... Tekrar hayatına başlamak arzusu, bugün tekrar yaz olmak emeli gibi değil miydi? Bir senedir onu harap eden endişelerin, melâllerin ne olduğunu artık iyice görüyor, «İşte benim Eylül'üm» diyordu.”⁸

Roman adı, romanın içeriğinin okurun zihninde kodlanması anlamına gelir. Bu nedenle yazarlar eserlerine ilgi çekici, orijinal adlar vermeyi, bu adlar vasıtasıyla okurun ilgisini çekmeyi amaçlarlar. Söz gelişi Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*, Tarık Buğra'nın *Firavun İmanı*, Orhan Pamuk'un *Beyaz Kale* ve *Benim Adım Kırmızı* romanları bu türden ilgi çekici birer ad olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan roman adları, “yazarının adı ve şöhreti ile at başı yürüyen ve maddi olmayan bir varlıktır.”⁹ Bunlar romanın yazarını da bu adlarla anılır hâle getirmektedir. Yazarlar, âdeta romanlarının adlarıyla özdeşleşmektedirler. Söz gelişi edebiyat dünyasıyla içli dışlı olan bir okur için *İntibah* adı Nâmık Ke-

mal'i, *Mai ve Siyah* adı Halit Ziya Uşaklıgil'i, *Huzur* adı Ahmet Hamdi Tanpınar'ı, *İsyan Günlerinde Aşk* adı hemen Ahmet Altan'ı çağırıştırır. Bazı yazılarda Ahmet Hamdi Tanpınar yerine "*Huzur yazarı*" denmesinin sebebi, yazar ile romanın adının özdeşleşmiş olmasıdır. Böylece rahatlıkla şunu iddia edebiliriz: Yazarları gelecek nesillere, gelecek yüzyıllara ulaştıran onların eserleri ve bir bakıma da eserlerinin adlarıdır.

Yazarların, romanlarına hangi adı niçin verdiklerine dair bilgi vermek noktasında pek de cömert davranmadıkları açıktır. Bu konuda çok az örnekle karşılaşırız. Söz gelişi Safveti Ziya'nın, *Salon Köşelerinde* adlı romanının ilk baskısına yazdığı "Mukaddime"de ifade ettiğine göre, Servet-i Fünûn matbaasının "o ufak odasında bir gün Halit Ziya ile Mehmet Rauf'un: «Niçin o ufak hikâyelerle iktifâ ediyorsun, ehemmiyetli bir roman yazmıyorsun?..» teşviki; Ahmet Hikmet'in: «Sen salon hayatında, milletimiz nokta-i nazarından geçirdiğin tecrübeleri, ihtisâsâtı.. başından geçen ufak tefek birtakım maceraları.. hatta akîm kalmış maceralarını bile hayâlinde istediğin gibi yaşatarak bir eser yazsan ne iyi eder idin... Bu zemînde şimdiye kadar bir eser yazılmadı. Bunu sen yazmalısın...» yolunda irşâdâtı sayesinde «Salon Köşelerinde»¹⁰ romanının esasları kurulmuştur.

Hemen her okurun *Salon Köşelerinde* adını okuyunca, bu romanda olayların çoğunlukla balo ve dans salonlarında geçtiğini ve biraz da "köşe" kelimesinden ötürü romanda bir hayal kırıklığının anlatılmış olabileceğini kolaylıkla çıkarması mümkün görünmektedir. Diğer taraftan romanı okurken ve okuma işlemi bitince, okur, roman adı ve içeriği arasında bulunması muhtemel ilişki hakkında okuma işlemine başlamadan önceki düşüncelerinde yanılmadığını görür. Yani Safveti Ziya'nın yukarıdaki ifadelerinden, kendisinden yazılması istenen romanın; salonlardaki, hatta yarım kalmış, hayal kırıklığı yaşatmış tecrübelerine dayanan bir roman olduğu rahatlıkla anlaşılmaktadır. Kısacası bir okur, romanın adı olan "*Salon Köşelerinde*" kelime grubundan, "*Mukaddime*"de ifade edilenleri bil-mese bile aynı anlamı çıkarabilecektir.

Salon Köşelerinde ve diğer birçok romanın aksine, roman adının bütün içindeki yerinin kolaylıkla kavranamadığı romanlar da vardır. Bu tür romanlar az olmakla birlikte, bunlar okunup bitirildiğinde bile adlarının neyi karşıladığı okur zihninde tam olarak netlik kazanmamış olur. *Mai ve Siyah* bu tür romanlardan yalnızca biridir.

Adlar, kitap ve roman adları üzerine yukarıda ifade edilen görüşlerden sonra genel olarak kitap, özel olarak da roman adlarının bu topraklarda geçirdiği macera ve değişim sürecinin de kapsamlı bir şekilde ele alınması gereken diğer önemli bir nokta olduğunu belirtmekte fayda vardır.¹¹ Kitap adlarının ülkemizdeki macerası siyasi gelişmeler, ekonomik kaygılar ve Türkçenin yaşadığı değişimlerle yakından ilişkilidir. Kitap ve roman adlarının ülkemizde geçirdiği değişim süreci ve farklı dönemlerde kitap adlandırılmalarında karşımıza çıkan ve farklılaşan örnekler M. Fatih Andı'nın "Bir Kitaba Ad Koymak"¹² başlıklı yazısında etraflı bir şekilde ele alınmıştır. Bu yazıda anlatılanlara ek olarak, söz gelişi Stendhal'in *Kırmızı ve Siyah*'ının, Ataç'ın "ve" antipatisi yüzünden *Kızıl ile Kara* olduğu biliniyor. Diğer taraftan *Les Miserables*'in ilk çevirisi *Hikâye-i Mağdûrin* adıyla yapılmış, sonraları ise daha isabetli bir isim olan *Sefiller* adı tercih edilmiştir. *Sefiller*'de olduğu gibi bazı roman adlarında /çeviri adlarda isabet kaydedildiği gibi, bazı roman adlarının doğru çevrilip çevrilmediği üzerine tartışmalar da yapılmaktadır. Mesela Dostoyevski'nin *İdiot* (Ahmak) adlı romanı Türkçeye *Budala* olarak çevrilmiştir ve bu çevirinin doğru olmadığı iddia edilmiştir.

ROMANA KİMLER AD VERİR?

Romana ad veren -genellikle- tek bir kişi vardır: Yazar. Romanlara, yazarın tercihinə göre, yazılmaya başlanmadan önce, yazarken veya bitirildikten sonra ad verildiği malumdur. Ancak ilk önce verilen bir adın daha sonra değiştirildiği örnekler de vardır.¹³ Ad verme konusunda -hemen hemen- bütün tasarruf hakkı yazara aittir. Söz gelişi hayatı boyunca anahtar biriktirdiğini bildiğimiz Refik Halit Karay'ın ilk önce *Akşam* gazetesinde tefrika edilen romanına *Anahtar* ismini verdiğini görürüz.¹⁴

Yazarın değil de eşinin, yakın bir arkadaşının veya yayıncısının ad verdiği romanlar da olmuştur. Söz gelişi Halide Edip'in *Ateşten Gömlek* romanının adını Yakup Kadri tavsiye etmiştir.¹⁵ Aslında Yakup Kadri'nin tavsiye ettiği bu ad ile birlikte Halide Edip'in *Kalp Ağrısı* romanı da adını Yahya Kemal'in *Dergâh*'ın 30 Temmuz 1921 tarihli sayısında yayımlanan "Ses" başlıklı şiirinden almıştır.¹⁶ Diğer taraftan yazarın ad vermesinden sonra bazı kişi veya kurumlar tarafından değiştirilen roman adlarına da rastlanmaktadır. Mesela Nâmık Kemal'in *Son Pişmanlık* olan ilk romanının adı, hükûmet tarafından *İntibah Yahut Sergüzeşt-i Ali Bey* olarak değiştirilmiştir.

ROMANLARA VERİLEN ADLAR NASIL SINIFLANDIRILABİLİR?

Türk ve dünya edebiyatında yazarlar, romanlarına çok çeşitli adlar vermişlerdir. Edebiyatımızda ve dünya edebiyatında roman adlarının ayrıldıkları gruplar genel ve basit bir sınıflandırmayla şöyle sıralanabilir:

1. Eser içinde çok fazla ön plana çıkan roman kişilerinden bir veya birkaçının adını taşıyan romanlar: *Felâtnun Bey ile Râkım Efendi, İntibah Yahut Sergüzeşt-i Ali Bey, Cezmi, Zehra, Sefile, Nemide, Ferdi ve Şürekası, Ayaşlı ve Kiracıları, Fahim Bey ve Biz, Handan, Nilgün, İnce Memed, Kuyucaklı Yusuf, Cevdet Bey ve Oğulları, Madame Bovary, Martin Eden, Daisy Miller...*

2. Yine roman kişilerinden bir veya birkaçının, bir varlığın benzetme yoluyla verilmiş adlarını taşıyan romanlar: Mehmet Rauf'un *Menekşe, Karanfil ve Yasemin, Son Yıldız, Böğürtlen* adlı romanları bu türdendir. Ayrıca *Mürebbiye, Şık ve Çalığışu*'nu da bu tür roman adlarından saymak mümkündür.

3. Bir nesne veya varlığın adını alan yahut bu nesne veya varlıkla ilişkisi olan kelimelerin ad olarak verildiği romanlar: *Bir Ölünün Defteri, Define, Kan Damlası, Sarı Traktör, Tenekte, Kara Kitap...*

4. Sembol olarak kullanılan bazı kelimelerin ad olarak verildiği romanlar: *Mai ve Siyah, Eylül, Ferdâ-yı Garâm...*

5. Roman kişilerinin en çok öne çıkan davranışları, huyları, görüşleri, hayalleri, hayat tarzlarından esinlenerek verilmiş adlar: *Aşk-ı Memnu, Kırık Hayatlar, Genç Kız Kalbi, Araba Sevdası, Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat, Şık, Aylak Adam, Tutunamayanlar...*

6. Romanın konusunu, ağırlık noktasını, geçtiği mekânı sezdiren adlar: *Hayal İçinde, Salon Köşelerinde, Halâs, Bir Aşkın Tarihi, Sinekli Bakkal, Dokuzuncu Hariciye Koşuşu, Kiralık Konak, Fatih-Harbiye...*

7. Çok genel adlar içeren romanlar: *Sergüzeşt, Mürebbiye, Yaban, Huzur, Yeni Hayat...*

8. Birbirini takip eden devirleri ve nesilleri çeşitli yönleriyle anlatan veya bu devirlerde yaşayan ve yaşananları ele alan romanlar: Abdülhamid, İttihatçılar ve mütareke devirlerini yaşamış Adnan Bey'in, devirlerin değişmesiyle birlikte değişen hayatını anlatan *Üç İstanbul*, birbirini izleyen üç kuşak arasındaki türlü çatışmaları işleyen *Kiralık Konak*, Cumhuriyet öncesinden 1950-1960'lara kadar olan dönemdeki nesil çatışma ve değişimlerini konu alan *Pertev*

Bey'in Üç Kızı, Pertev Bey'in İki Kızı, Pertev Bey'in Torunları adlı romanlar bu grubun örneklerinden yalnızca birkaçıdır.

Yukarıda sayılan roman adı türlerinin sayısı daha da artırılabilirdi gibi bir gruba sokulan bazı romanların diğer bir grupta anılabilmesi de mümkündür.¹⁷ Bu sebeple bir romanı muhakkak belli bir gruba dâhil etme zorunluluğu gibi bir durum söz konusu olamaz. Zaten bu tür sınıflandırmalar bilimsel bir yaklaşımdan kaynaklanmaz. Çünkü roman adlarını genel olarak sınıflandırmak, aslında gelmiş geçmiş bütün yazarları benzer şekilde sınıflandırmaya çalışmak kadar güçtür. Ancak bugüne kadar yapılan sınıflandırma uygulamalarından bazı sonuçlar çıkarmak da mümkündür.¹⁸ En azından roman adlandırmalarının¹⁹ çoğunlukla romanların içerikleriyle ilgili figür (kişi), olay örgüsü, mekân, zaman ve simgesel unsurlar gibi anlatı unsurlarından yola çıkılarak yapıldığı açıktır. Aslında yazarların romanlarına ad verirken çoğunlukla içerikten hareket etmek dışında başka alternatifleri de yoktur zaten.²⁰

SON SÖZ

Türk edebiyatında roman adları üzerine çok az düşünülmüş ve araştırma yapılmıştır. Roman adlarının çağrışımları, çeşitleri, işlevleri, yazarın yazma macerasındaki yeri, yazarın hayatı ve bakış açısı ile olan ilişkisi gibi birçok alt konu üzerinde daha geniş çaplı çalışmaların yapılması özellikle roman incelemelerinde bazı yeni bulgulara ulaşılmasını mümkün kılacaktır. Diğer taraftan böyle bir araştırmada bazı roman adlarının siyasi, ekonomik, dinî-ahlakî, tarihî, ferdi veya toplumsal hadiselerle olan ilişkisi de ortaya konulabilecek ve bu tür bilgiler edebiyat tarihinin önemli bir eksiğini giderebilecektir.

DİPNOTLAR

- 1 Mehmet Hengirmen, *Türk Dilbilgisi*, Engin Yayınları, Ankara, 1995, s. 19.
- 2 Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayın-Dağıtım, İstanbul, 1993, s. 207.
- 3 "Sözcükler, insanlar arasında bir uyuşma, anlaşma ürünüdür. Sözcükle sözcüğün gösterdiği nesne arasında ses açısından hiçbir ilişki, hiçbir bağlantı yoktur." Neşe Atabay-İbrahim Kütlük-Sevgi Özel, *Sözcük Türleri*, (hzl. Doğan Aksan), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1983, s. 16.
- 4 "... isim ile temsil ettiği şey arasında sadece rastlantıya dayalı ve bu nedenle her an kopmaya hazır bir ilişki vardır." (Ingeborg Bahmann'dan aktaran Mehmet Ergüven, "Ad ve Yorum", *Defter*, S. 17, Ağustos-Eylül-Ekim-Kasım-Aralık 1991, s. 174).
- 5 "Bazı kitap adları vardır, kitabın kendinden bile önemlidir. Bazı kitap adları vardır, öylesine bir esrar taşır ki, insanlar onu okumadan kapılırlar büyüüne. Bazı kitap adları vardır, çok tehlikelidir ve sahiplerinin başına olmadık belalar açmıştır. Yıllar önce vitrinine dizdiği kitaplar yüzünden kendisinden bir daha haber alınmayan zavallı bir kitapçının haberini okumuştum. Komünizmle yönetilen Balkan ülkelerinden birisinde bir kitapçı, vitrinine

- üç adet kitabı yan yana dizer. Kitapların dizilişi öylesine ayarlanmıştır ki, zinde güçler hemen fark ederler bunu ve zavallı kitapçıyı alıp götürürler ve bir daha da kerhisinden haber alınmaz. Kitaplardan birinin adı *Ağaçlar Altında*, biri *Moskova'dan Uzakta*, bir diğeri ise *Bir Ülke İstiyorum* adlarını taşır. Ama bilerek, ama bilmeyerek kitapçı vitrine kitapları yan yana şöyle dizer: *Moskova'dan Uzakta, Ağaçlar Altında, Bir Ülke İstiyorum.*" (Dursun Ali Tökel, "Hitler'in İrkından Divan Şiirinin Gizemine", *Dergâh*, S. 95, Ocak 1998, s. 9).
- 6 Necip Âsım Yazıksız, *Kitap, İletişim Yayınları*, İstanbul, 1993, s. 127.
- 7 Jale Parla, *Don Kişot'tan Bugüne Roman*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 23-24.
- 8 Mehmet Rauf, *Eylül, Alem Matbaası*, İstanbul, 1317, s. 240-241.
- 9 Ziya İlhan Zaimoğlu, "Kitap Adları", *Türk Yurdu*, c. 4, S. 7 (313), Temmuz 1965, s. 45.
- 10 Safveti Ziya, *Salon Köşelerinde*, Matbaa-i Halk-ı Osmânî Şirketi, İstanbul, 1328, s. 4-5.
- 11 Bu konuda yapılmış nitelikli çalışmalardan birisi için bk. Cem Şems Tümer, "19. Yüzyıl Metinlerinde Genel Bir Tercih: "Yahut"lu Başlık Kalıplaşması", *Turkish Studies*, Volume 3/1, Winter 2008, s. 380-398.
- 12 M. Fatih Andı, *Hayata Edebiyatla Bakmak*, 3F Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 35-43.
- 13 Kıbrıslı şair ve romancı Özker Yaşın'ın *Mücahitler* (1971) adlı romanı daha sonra *Kıbrıs'ta Vu-ruşanlar* (1974) adıyla yayımlanmıştır. Refik Halit Karay 1920 yılında yazdığı *İstanbul'un İyü-üzü* adlı romanını 1939'da *İstanbul'un Bir Yüzü* adıyla tekrar yayımlanmıştır. Reşat Enis Aygen'in *Toprak Kokusu* (1944) adlı romanı ikinci baskısında *Kara Toprak* (1969) adıyla, Necati Cumalı'nın *Tütün Zamanı* (1959) adlı romanı ikinci baskısında *Zeliş* adıyla (1971), Afet İlgaz'ın *Toprak* (1968) adlı romanı ise 1971'de *Toprak İnsanları* adıyla yayımlanmıştır. (İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s. 121, 264, 283, 336, 353).
- 14 Semih Balcıoğlu, *Önce Çizdim, Sonra Yazdım*, YKY, 2. bs., İstanbul, 2001, s. 34.
- 15 Enginün, *age.*, s. 247.
- 16 Hilmi Yücebaş, *Bütün Cepheleriyle Yahya Kemal*, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık ve Kâğıtçılık, İstanbul, 1958, s. 39.
- 17 Roman adları üzerine başka sınıflandırma denemeleri için bk. Tümer, *agm.*, s. 382.
- 18 Yazarların romanlarını adlandırırken seçtikleri unsurlar açısından bir sınıflandırma örneğini de Fatih Tepebaşılı vermiştir: 1. Roman kişilerinden birinin adının romana verilmesiyle oluşan figürlerden hareket eden adlandırmalar. 2. Olaydan hareket eden adlandırmalar. 3. Mekândan hareket eden adlandırmalar. 4. Zamandan hareket eden adlandırmalar. 5. Birtakım nesne, eşya, bitki, hayvan ve canlılardan (simgesel unsurlardan) hareket eden adlandırmalar. (Fatih Tepebaşılı, "Roman Adlandırımı ve İşlevleri", *Edebiyat ve Roman, Çizgi Kitabevi*, Konya, 2001, s. 51-52).
- 19 Romanların adlandırılmasında hangi işlevlerin rol oynadığı konusunda bk. Fatih Tepebaşılı, *agm.*, s. 47-50.
- 20 Tepebaşılı, *agm.*, s. 51.

KAYNAKÇA

- Andı, M. Fatih, "Bir Kitabı Ad Koymak", *Hayata Edebiyatla Bakmak*, 3F Yay., İst., 2006. s. 35-43.
- Atabay, Neşe-İbrahim Kutluk-Sevgi Özel, *Sözcük Türleri*, (hzl. Doğan Aksan), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1983.
- Balcıoğlu, Semih, *Önce Çizdim, Sonra Yazdım*, YKY, 2. bs., İstanbul, 2001.
- Enginün, İnci, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001.
- Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayımlar-Dağıtım, İstanbul 1993.
- Ergüven, Mehmet, "Ad ve Yorum", *Defter*, S. 17, Ağustos-Eylül-Ekim-Kasım-Aralık 1991.
- Hengirmen, Mehmet, *Türk Dilbilgisi*, Engin Yayınları, Ankara, 1995.
- Parla, Jale, *Don Kişot'tan Bugüne Roman*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.
- Rauf, Mehmet, *Eylül, Alem Matbaası*, İstanbul, 1317.
- Tepebaşılı, Fatih, *Edebiyat ve Roman, Çizgi Kitabevi*, Konya, 2001.
- Tökel, Dursun Ali, "Hitler'in İrkından Divan Şiirinin Gizemine", *Dergâh*, S. 95, Ocak 1998, s. 9-10.
- Tümer, Cem Şems, "19. Yüzyıl Metinlerinde Genel Bir Tercih: "Yahut"lu Başlık Kalıplaşması", *Turkish Studies*, Volume 3/1, Winter 2008, s. 380-398.
- Yazıksız, Necip Âsım, *Kitap, İletişim Yayınları*, İstanbul, 1993.
- Yücebaş, Hilmi, *Bütün Cepheleriyle Yahya Kemal*, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık ve Kâğıtçılık, İstanbul, 1958.
- Zaimoğlu, Ziya İlhan, "Kitap Adları", *Türk Yurdu*, c. 4, S. 7 (313), Temmuz 1965, s. 44-45.
- Ziya, Safveti, *Salon Köşelerinde*, Matbaa-i Halk-ı Osmânî Şirketi, İstanbul, 1328.